

Sygn. akt II CSKP 502/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 marca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska (przewodniczący)
SSN Marcin Łochowski (sprawozdawca)
SSN Jacek Grela

w sprawie z powództwa M. R. i P. R.
przeciwko [...] Bank S.A. w W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 3 marca 2022 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 12 lipca 2019 r., sygn. akt V ACa [...],

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 12 lipca 2019 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację powodów M. R. i P. R. od wyroku Sądu Okręgowego w W. z 21 stycznia 2018 r., którym Sąd ten oddalił powództwo przeciwko [...] Bank S.A. w W. o zapłatę kwoty 124 365,46 zł, oraz orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych:

Powodowie 7 sierpnia 2006 r. zawarli z [X.] Bank S.A. w W. umowę o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych „[...]”, waloryzowany kursem franka szwajcarskiego (CHF). Kwota kredytu wynosiła 657 753,40 zł. Kredyt miał zostać spłacony do 1 września 2036 r. W umowie określono dla celów informacyjnych, że kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 13 lipca 2006 r., według kursu kupna waluty z tabeli kursowej [X.] Banku S.A., wynosi 258 947,83 CHF. Ustalono, że kredyt będzie spłacany w równych ratach kapitałowo-odsetkowych. Oprocentowanie kredytu było zmienne i w chwili zawierania umowy w stosunku rocznym wynosiło 2,45%. Harmonogram spłat sporządzany był w CHF. W umowie określono również, że raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej [X.] Banku SA. obowiązującego na dzień spłaty. Kredytobiorca zlecił i upoważnił [...] Bank do pobierania środków pieniężnych na spłatę kapitału i odsetek z tytułu udzielonego kredytu z rachunku określonego w umowie.

Integralną częścią umowy był Regulamin udzielenia kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych w ramach [...], a kredytobiorcy potwierdzili, że zapoznali się z tym dokumentem i uznają jego wiążący charakter. Nadto oświadczyli, że zostali dokładnie zapoznani z warunkami udzielania kredytu złotowego waloryzowanego kursem waluty obcej, w tym w zakresie zasad dotyczących spłaty kredytu i w pełni je akceptują. Kredytobiorcy oświadczyli także, że są świadomi, iż z kredytem waloryzowanym związane jest ryzyko kursowe, a jego konsekwencje, wynikające z niekorzystnych wahań kursu złotego wobec walut obcych, mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi kredytu.

Kredytobiorcy przyznali również, że zostali dokładnie zapoznani z kryteriami zmiany stóp procentowych kredytów obowiązującymi w [...] Banku oraz zasadami modyfikacji oprocentowania kredytu.

Kredyt został wypłacony w sześciu transzach. Pieniądze z kredytu zostały przekazane przez pozwany bank na rachunek dewelopera, który to rachunek był prowadzony w złotych polskich. Do czasu uruchomienia wszystkich transz kredytu powodowie spłacali jedynie odsetki (następowała karencja w spłacie kapitału). Po uruchomieniu wszystkich transz początkowo raty były stabilne pod względem wysokości, a z czasem zaczęły rosnąć z uwagi na wzrost kursu CHF. Strony 11 lutego 2009 r. zawarły aneks nr 1 do umowy z 7 sierpnia 2006 r.

Pozwany ustala tabele kursowe dla kredytów waloryzowanych walutą obcą każdego dnia przed otwarciem oddziałów banku na podstawie średnich notowań z rynku międzybankowego prezentowanych w serwisach internetowych R. [...] oraz dodaniu do średnich kursów ustalonego przez zarząd banku spreadu walutowego. Dokonując transakcji walutowych z klientami, związanych z uruchomieniem i spłatą kredytu waloryzowanego walutą obcą, bank dokonuje równoległych transakcji na rynku międzybankowym. Powodowie 13 kwietnia 2012 r. zawarli aneks do umowy kredytowej, na podstawie którego uzyskali możliwość spłacania kredytu w walucie waloryzacji. Od maja 2012 r. kredyt jest spłacany w CHF. Powodowie kupują franki szwajcarskie w kantorach internetowych.

Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowe i własne ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy. Przyjął, że uznanie danego wzorca za niedozwolone rodzi skutki dla konkretnych stosunków zobowiązaniowych, a konsument może się powoływać w sporze z przedsiębiorcą na wiążące prawnie uznanie niedozwolonego charakteru danego postanowienia wzorca umowy. Jednak uznanie przez sąd w postępowaniu prowadzonym według przepisów art. 479³⁶-479⁴⁵ k.p.c. postanowienia wzorca za niedozwolone nie przesądza, że w każdym wypadku postanowienie umowne powstałe na bazie takiego postanowienia wzorca umowy jest automatycznie bezskuteczne. W ocenie Sądu Apelacyjnego stwierdzenie abuzywności kwestionowanych przez powodów klauzul waloryzacyjnych nie oznacza zasadności żądania pozwu. Dochodzone przez

powodów żądanie zwrotu świadczenia nienależnego nie podlega uwzględnieniu, gdyż zachodzi przypadek z art. 411 pkt 4 k.c., wyłączający zasadność żądania zwrotu w sytuacji, gdy świadczenie zostało spełnione, zanim wierzytelność stała się wymagalna. Dopóki powodowie nie spełnili na rzecz pozwanego świadczenia przekraczającego otrzymaną od pozwanego sumę tytułem kredytu, nie może być w ogóle mowy o tym, iż spełniając na rzecz pozwanego świadczenie z tejże umowy dokonali spełnienia świadczenia nienależnego w rozumieniu art. 410 k.c., niezależnie od sposobu wyliczenia rat. Sąd Apelacyjny uznał, że roszczenie powodów jest dochodzone za wcześnie. Wskazał, że nie można żądać zwrotu świadczenia, które zostało spełnione przedwcześnie, przed nadejściem terminu jego wymagalności. Świadczenie spełnione przed chwilą swej wymagalności nie jest nienależne, jako że znajduje prawną podstawę w istniejącym stosunku zobowiązaniowym. W konsekwencji nie ma charakteru nienależnego świadczenia, między innymi, wpłata wyższa od aktualnie należnej raty kredytu, ponieważ stanowi to częściowe przedterminowe spełnienie zobowiązania obciążającego dłużnika w stosunku do kredytodawcy.

W skardze kasacyjnej powodowie zaskarżyli wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, wnosząc o uchylenie tego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Powodowie zarzucili zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie:

1) art. 479⁴³ k.p.c. w zw. z art. 9 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1634) przez nieuwzględnienie wyroku SOKIK, sygn. akt XVII Amc 1531/09 o charakterze prejudycjalnym, dotyczącego postanowienia umowy o spłacie po kursie sprzedaży banku z godz. 14:50 (§ 11 ust. 5 umowy), składającego się na mechanizm waloryzacji oraz jednocześnie brak ostatecznego rozstrzygnięcia na gruncie indywidualnej sprawy w przedmiocie nieuczciwego charakteru postanowienia § 11 ust. 5 umowy i wpływu powyższego na ważność umowy;

2) art. 232 k.p.c. przez brak przeprowadzenia z urzędu dowodu z opinii biegłego na wartość nadpłaty, która zdaniem Sądu II instancji, przy założeniu ważności umowy, miała stanowić nadpłatę na kredycie tytułem szybszej spłaty kapitału kredytu pozostałego do spłaty, a przez co roszczenie konsumenta, nawet w razie uznania nieuczciwości postanowień umownych, w oparciu o które dokonał tej nadpłaty, zostało ostatecznie oddalone;

3) art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE L nr 95 z 21 kwietnia 1993 r.) w zw. z art. 385¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 oraz 3 k.c. przez brak uwzględnienia z urzędu nieuczciwego charakteru postanowień dotyczących waloryzacji (§ 1 ust. 3 w zw. z § 1 ust. 3A, § 7 ust. 1, § 11 ust. 5 umowy) oraz postanowienia o zmiennym oprocentowaniu ustalonym decyzją zarządu banku (§ 10 ust. 2 umowy) i brak wyciągnięcia z tego wszelkich konsekwencji prawnych przez stwierdzenie nieważności umowy, a także niewłaściwe zastosowanie art. 385¹ k.c. przez uznanie, że przesłankę rażącego naruszenia interesów/znaczącej nierównowagi należy oceniać z uwzględnieniem sposobu wykonania postanowienia umownego i jego wpływu na interesy ekonomiczne;

4) art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2439, dalej: pr.bank.) przez uznanie, że umowa kredytu indeksowanego jest zgodna z tym przepisem;

5) art. 353 k.c. w zw. z art. 71 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. przez uznanie, że umowa zawierająca postanowienia pozwalające wierzycielowi na dowolne ustalenie wartości zobowiązania dłużnika (mechanizm waloryzacji oraz mechanizm zmiennego oprocentowania ustalanego decyzją zarządu) spełnia wymogi określoności świadczenia przewidziane w art. 353 k.c. i nie jest sprzeczna z naturą stosunku zobowiązaniowego;

6) art. 411 pkt 4 k.c. w zw. z art. 410 k.c. i 405 k.c. przez uznanie, że świadczenie nienależne powodów w postaci nadpłat (przy założeniu ważności umowy) może być uznane za świadczenie z innej podstawy prawnej (umowy kredytu) spełniane przed terminem wymagalności i zastosowanie do oceny świadczenia powoda reguł właściwych dla oceny bezpodstawnego wzbogacenia;

7) art. 65 k.c. w zw. z art. 2 ust. 1 pkt 2 lit. c) ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 328 ze zm., dalej: u.o.i.f.) przez brak prawidłowej wykładni oświadczeń woli stron i w rezultacie błędną ocenę zawartej umowy jako umowy kredytu w rozumieniu art. 69 ust. 1 pr. bank., w sytuacji gdy uwzględnienie rzeczywistych celów umowy, niezależnie od jej tytułu, winno prowadzić sąd do przekonania, że jest to umowa nienazwana inkorporująca w siebie instrument finansowy w postaci swapa walutowo-procentowego, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 2 lit. c) u.o.i.f.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniósł o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, względnie jej oddalenie i zasądzenie od powodów kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Sąd Apelacyjny oparł swoje rozstrzygnięcie na art. 411 pkt 4 k.c., wskazując, że - nawet w razie przyjęcia nieważności umowy kredytu - roszczenie powodów nie jest uzasadnione, skoro spłacając kredyt spełnili świadczenie na poczet niewymagalnego roszczenia banku o zwrot nienależnego świadczenia, tj. kwoty udzielonego kredytu. Tak ujęte stanowisko Sądu Apelacyjnego nie jest trafne.

Zgodnie z art. 411 pkt 4 k.c. nie można żądać zwrotu świadczenia, jeżeli świadczenie zostało spełnione, zanim wierzytelność stała się wymagalna. Wskazany przepis normuje przypadki, gdy zobowiązanie istnieje i dochodzi do przedwczesnego świadczenia z tego zobowiązania, a zatem brak podstaw do twierdzenia, że spełniane świadczenie jest nienależne. Oznacza to, iż podstawa prawna świadczenia w chwili jego spełnienia nie budzi wątpliwości i następnie nie ulega zmianie. Co do wskazania podstawy prawnej świadczenia decydującą rolę odgrywa wola dłużnika (art. 451 k.c.). Jeżeli dłużnik nie zrealizował swojej kompetencji, przechodzi ona na wierzyciela, który może ją zrealizować w ramach pokwitowania, a więc podstawa prawna świadczenia musi być zrealizowana w czasie jego spełniania, a najpóźniej w dacie pokwitowania. Przyjęta podstawa prawna stanowi punkt odniesienia dla oceny skuteczności spełnienia świadczenia i dlatego nie powinna być zmieniana następczo. Przyjęcie stanowiska przeciwnego prowadziłoby do niesymetrycznego rozliczenia stron w związku z nieważnością

umowy i chroniłoby interes tylko jednej z nich (postanowienie Sądu Najwyższego z 6 lipca 2021 r., III CZP 41/20).

Przypadki, w których podstawa świadczenia jest nieważna, nie są bowiem objęte zakazem unormowania art. 411 pkt 4 k.c., co pozwala na zwrot kwot nienależnie wpłaconych. Przepis art. 411 pkt 4 k.c. nie ma w ogóle zastosowania do świadczenia nienależnego, gdyż dotyczy zobowiązań istniejących, acz niewymagalnych (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 23 maja 1980 r., IV PR 200/80). Nie może zatem stać na przeszkodzie uwzględnieniu *condictio indebiti, sine causa czy ob rem*. W takich wypadkach podstawa świadczenia w ogóle nie powstała, więc brak jest roszczenia, które mogłoby jeszcze nie być wymagalne (wyrok Sądu Najwyższego z 31 sierpnia 2021 r., I NSNc 93/20). Ponadto w przypadku nieważności umowy kredytu walutowego, zobowiązania stron do zwrotu otrzymanych nienależnie świadczeń są od siebie niezależne. W rezultacie spełnione już przez kredytobiorców świadczenia tytułem spłaty rat nie stanowią zaliczki na poczet niewymagalnego roszczenia banku z tytułu nienależnego świadczenia (postanowienie Sądu Najwyższego z 6 lipca 2021 r., III CZP 41/20).

Innymi słowy, jeżeli kredytobiorca spełnia świadczenie w wykonaniu umowy, która okazuje się nieważna (a świadczenie w konsekwencji nienależne), to nie jest możliwe następcze stwierdzenie, że świadczenie kredytobiorcy było spełniane na poczet przyszłego, niewymagalnego w chwili zapłaty roszczenia banku o zwrot kwoty udzielonego kredytu. Taka zmiana kwalifikacji spełnianego świadczenia abstrahowałaby całkowicie od woli stron, naruszając art. 451 k.c. Kredytobiorca nie spełnia bowiem w takim przypadku świadczenia na poczet jeszcze niewymagalnego roszczenia banku o zwrot nienależnego świadczenia, ale działa w przekonaniu, że umowa kredytu jest ważna i wiążąca strony. Podstawą spełnienia świadczenia przez kredytobiorcę jest więc zobowiązanie nieistniejące (z tytułu umowy kredytu), a nie odrębne zobowiązanie - istniejące, ale niewymagalne (zwrot nienależnego świadczenia). Brak wymagalności nie jest w żadnym wypadku równoznaczny z nieistnieniem podstawy świadczenia, uzasadniającej dochodzenie roszczenia o zwrot świadczenia nienależnego.

Z tego względu zasadny jest zarzut naruszenia art. 411 pkt 4 k.c. Już tylko z tej przyczyny wyrok Sądu Apelacyjnego zasługuje na uchylenie.

2. Odnoszenie się do pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej jest w zasadzie bezprzedmiotowe, ponieważ Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nie poruszył wskazywanych w skardze kasacyjnej zagadnień prawnych, poza skutkami zastosowania art. 479⁴³ k.p.c.

Trafny jest jednak zarzut naruszenia art. 385¹ § 1 i 2 k.c. przez ich niezastosowanie i zaniechanie oceny, czy umowa kredytu nie zawiera niedozwolonych postanowień umownych. Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c., postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Przepis ten stanowi implementację do polskiego porządku prawnego dyrektywy 93/13. Zatem kluczowe znaczenie w jego interpretacji ma orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE ukształtowane na tle przepisów tej dyrektywy.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem TSUE sąd krajowy jest zobowiązany do zbadania z urzędu, czy warunki umowy wchodzące w zakres stosowania dyrektywy 93/13 mają nieuczciwy charakter, a także do tego, by dokonawszy takiego badania, zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile sąd ów posiada niezbędne ku temu informacje dotyczące stanu prawnego i faktycznego (wyrok TSUE z 13 września 2018 r., Profi Credit Polska, C-176/17, pkt 42; zob. też wyroki TSUE: z 9 listopada 2010 r., VB Pénzügyi Lízing, C-137/08, pkt 56; z 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10, pkt 44; z 21 lutego 2013 r., Banif Plus Bank, C-472/11, pkt 24; z 21 kwietnia 2016 r., Radlinger i Radlingerová, C-377/14, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo; z 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, pkt 58). Przy braku skutecznej kontroli potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków danej umowy nie można bowiem zagwarantować przestrzegania praw przyznanych w drodze dyrektywy 93/13 (wyrok TSUE

z 13 września 2018 r., Profi Credit Polska, C-176/17, pkt 62 i przytoczone tam orzecznictwo; ostatnio także wyrok TSUE z 7 listopada 2019 r., Profi Credit Polska, w połączonych sprawach C-419/18 i C-483/18). Zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sądy odsyłające są zobowiązane do zaniechania stosowania nieuczciwych warunków umownych, aby nie wywierały one, w braku sprzeciwu konsumenta, wiążących wobec niego skutków (wyrok z 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo).

Stanowisko co do konieczności badania przez sąd z urzędu, czy w umowie zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem znajdują się niedozwolone (abuzywne) postanowienia jest szeroko aprobowane w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. np. wyroki: z 22 października 2020 r., I CSK 238/19; z 17 czerwca 2021 r., II CSKP 35/21; z 3 sierpnia 2021 r., I NSNc 232/21; z 31 sierpnia 2021 r., I NSNc 93/20; z 22 września 2021 r., I NSNc 429/21; z 22 września I NSNc 317/21; z 1 grudnia 2021 r., I NSNc 535/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 357/22).

Zatem zaniechanie przez Sąd Apelacyjny zbadania, czy umowa kredytu zwarta przez powodów z pozwanym bankiem nie zawierała klauzul abuzywnych stanowiło naruszenie art. 385¹ k.c. w świetle postanowień dyrektywy 93/13.

3. Nie jest natomiast usprawiedliwiony zarzut naruszenia art. 69 pr. bank. Umowa kredytu wiążąca wysokość udzielonego kredytu oraz wysokość jego spłat z kursem waluty obcej, np. franka szwajcarskiego nie jest sprzeczna z ogólną konstrukcją umowy kredytu przewidzianą w art. 69 ust. 1 pr. bank. Orzecznictwo Sądu Najwyższego jest w tym zakresie już utrwalone (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, a także powołane w nim wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 19 marca 2015 r., IV CSK 362/14; z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 15 września 2021 r., V CSKP 49/21). W szczególności ustawa z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 165, poz. 984), czyli tzw. ustawa antyspreadowa, potwierdziła tylko to, co wcześniej wynikało już z zasady autonomii woli stron (art. 353¹ k.c.), a mianowicie, że przed wejściem w życie tej ustawy

dopuszczalne było zawieranie umów o kredyt denominowany, jak i indeksowany (wyrok Sądu Najwyższego z 30 października 2020 r., II CSK 805/18). W tym zakresie Sąd Najwyższy odsyła do argumentacji przedstawionej w tych orzeczeniach, aby uniknąć zbędnych powtórzeń.

4. Z tych względów, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji, rozstrzygając o kosztach postępowania według art. 108 § 2 k.p.c.